

МІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Київський національний лінгвістичний університет

Кафедра психології і туризму

КУРСОВА РОБОТА

на тему: «Проблема порушення дисципліни учнями та адекватності
реагування вчителем»

Студентки 3 курсу, групи СОа 18—20

педагогічного факультету романо-германської та української філології напряму
підготовки «Англійська мова та література»

спеціальності «014 Середня освіта»

Ходаковської Анни Едуардівни

Науковий керівник: к.психолог.наук, доцент кафедри психології і туризму

Шевчук Вікторія Валентинівна

Національна шкала: _____

Кількість балів: _____

Оцінка ЄКТС: _____

Члени комісії: _____ (прізвище та ініціали) _____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали) _____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали) _____ (підпис)

КИЇВ – 2023

ЗМІСТ.....	2
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ОСНОВНІ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ ПОРУШЕННЯ ПОВЕДІНКИ У ДІТЕЙ.	
1.1. Феномен порушення дисципліни у психолого-педагогічній науці.....	5
1.2. Особливості порушень поведінки дітьми та їх профілактика в дитячому віці.....	7
РОЗДІЛ 2. АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ ПЕДАГОГА ТА ДИТИНИ З ДЕВІАНТНОЮ ПОВЕДІНКОЮ.	
2.1. Напрямки, форми і методи соціально-психологічної підтримки дітей-порушників дисципліни.....	14
2.2. Прийоми та вправи в роботі педагога із девіантними дітьми.....	19
ВИСНОВКИ.....	24
РЕЗЮМЕ.....	26
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	28

ВСТУП

Проблемою шкільної дисципліни займалися та займаються багато педагогів. Та до цього часу вона не стала менш актуальною.

Визначаючи роль дисципліни у школі, видатний педагог Я. А. Коменський вкрай гарно проілюстрував її чеським прислів'ям: «Школа без дисципліни є млин без води», роз'яснюючи, що «...млин відразу зупиниться, якщо відвести від нього воду, так за необхідності все розвалиться в школі, якщо відняти у неї дисципліну; якщо поля не полоти, вони одразу заростуть бур'янами; якщо дерева не обрізувати, то вони дичавіють і дають безплідні пагони» [1]. Дисципліну педагог називав тим методом, завдяки якому учні стають справжніми учнями.

Шкільна дисципліна – це виконання учнями вимог до їхньої поведінки у школі. Вимоги дисципліни, які не відповідають дитині та її силам, найбільше і ведуть до того, що між учнями та педагогами існує провалля, і вони не розуміють один одного. Діти намагаються не слухати зауважень вчителя, дурять його, роблять йому якусь неприємність, щось неприйнятне намагаються зробити за його спиною, нагрубити йому - все це їм приносить тільки задоволення і підвищує авторитет дитини в очах його товаришів.

Демократизація шкільного середовища зробила вплив на поведінку учнів. Діти стали активніші, більш самостійні у виборі та охоче висловлювати свої думки, у вчинках часто не розмірковують до чого це може призвести, не хочуть дотримуватися дисциплінарних правил. Цим дуже переймаються педагоги, які розуміють, що ці позитивні зміни в суспільстві спричинятимуть істотні труднощі у навчальному та виховному процесі.

Цим ускладнюються навчальні заняття та учні не дотримуються певних правил у середовищі. Правопорушники – це ті учні, які постійно порушують дисципліну у школі та саме вони в подальшому завдають шкоди суспільству. Педагоги

завчасно повинні проводити велику виховну роботу, спрямовану на запобігання порушенню дисципліни та порядку.

Дисципліна – це не засіб виховання, а результат. Дисципліна є продуктом усієї суми виховного впливу, включаючи і освітній процес, і процес конфліктів у колективі, які розв'язуються у процесі дружби та довіри. Питання дисципліни не можна вирішити тільки завдяки роз'ясненню, проповіді, настановам. Частіше результатом Ви не будете задоволені, а лише розчаровані.

Важливість проблеми шкільної поведінки, методи уникнення та вирішення конфліктних ситуацій є гострими питаннями нашого суспільства.

Актуальність обраної теми зумовлюється значимістю важливих питань у поведінці учнів.

Метою даної курсової є вивчення проблем шкільної дисципліни.

Відповідно до поставленої мети у роботі висунуто такі завдання:

1. Проведення теоретичного аналізу проблеми порушень поведінки;
2. Розкриття специфіки профілактики порушень поведінки у дитячому віці;
3. Аналіз особливостей порушень поведінки та їх психологічної корекції у дитячому віці;
4. Підбір методів дослідження агресивної поведінки дітей;
5. Розробка рекомендацій та добір прийомів роботи з дітьми девіантної поведінки та оцінка їх ефективності.

Методи дослідження: аналіз наукової літератури, структурне спостереження, аналіз документів.

РОЗДІЛ 1. ОСНОВНІ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ ПОРУШЕННЯ ПОВЕДІНКИ У ДІТЕЙ.

1.1 Феномен порушення дисципліни у психолого-педагогічній науці.

Психологічними дослідженнями виявлено, що в більшості дітей присутні різноманітні проблеми та великі труднощі, серед яких порушенням поведінки належить найбільше місць. Психологічною літературою не визначається поняття «порушення поведінки» у дітей. Вчені, які вивчають людину, приділяють велику увагу вивченню питанню її поведінки. Це призвело до того, що кожен дає своє визначення даному поняттю.

Нейрофізіологи вивчають питання, пов'язані з порушеннями поведінки.

Психіатрів цікавить як поведуть себе люди з порушенням психіки.

Соціологи зайняті вивченням того, які громадські умови породжують відхилення поведінки.

На етапі розвитку науки ми розуміємо те, що порушення поведінки людини треба назвати феноменом, який досліджується багатьма дисциплінами. Далі розглянемо конкретніше які дослідження увійшли до цієї лінії.

Велике значення у публікаціях дослідників приділяється питанню свідомої дисципліни учнів, факторів та ризиків (труднощів) її формування. Результати мають прикладний характер для різноманітних сфер діяльності. Цей аспект практичної значущості дослідження робить можливим використати його результати у роботі освітніх організацій різного рівня, соціальних установ,

центрів психолого-педагогічного супроводу. Особливо відзначимо, що важливо педагогічної підготовки майбутніх вчителів до виховної роботи з дітьми. Таким чином, зазначимо, що ризик виникнення, мінімізації низького рівня дисципліни у класі протягом тривалого періоду ставав предметом досліджень вчених та спеціалістів. Зазнають аналізу та осмислення різні аспекти зазначеної проблеми, що, безперечно, має практичну значущість та сприятиме більш ефективному вирішенню різних питань дисциплінарного характеру. Вченими також досліджуються заходи дисциплінарного стягнення, терміни давності притягнення до відповідальності, облік думки порад учнів, отримання пояснень учня тощо. Звертається увага на існуючі сьогодні служби шкільної медіації, комісії з врегулювання суперечок між учасниками освітніх відносин. Цікава позиція та погляд дослідників на важливість підготовки майбутніх педагогів до виховання у тих, хто навчається свідомої дисципліни в класі та школі. Ця умова може оцінюватися як перспективна у напрямку зниження ризику поганої дисципліни в класі. Автори розкривають умови підготовки майбутніх педагогів, які готові ефективно вирішувати названу проблему.

Знову озвучимо проблему необхідності формування здоров'я-орієнтованої спрямованості особистості школяра як перспективну. Авторами порушується тема здоров'я, орієнтованого підходу в освіті через включення інформації про здоров'я, про цінності здорового способу життя в змісті різних навчальних дисциплін. Наголошується, що знання про здоров'я, здоровий спосіб життя носять міждисциплінарний характер. Міждисциплінарні зв'язки є основою інтеграції шкільних предметів та навчально-виховного процесу, що, у свою чергу, формує здоров'яорієнтовану спрямованість підростаючої особистості, її здоров'яорієнтовані установки та цінності, у тому числі щодо культури поведінки та дисципліни школярів. Особливим внеском авторів у дослідження теми є розроблена тренінгові програма «Моє здоров'я – здоров'я нації», що є дієвим методом формування дисциплінованої здоров'яорієнтованої особистості школяра[2]. Ефективність цієї програми доведена статистично. Оптимальні

способи та перспективи вирішення проблеми шкільної дисципліни в контексті сімейного виховання охарактеризовано в різних роботах дослідників.

1.2. Особливості порушень поведінки дітьми та їх профілактика в дитячому віці.

Поправка, часткове виправлення чи зміна є одним із значень терміну «корекція». Під психологічною корекцією вчені розуміють певну форму психолого-педагогічної діяльності з виправлення таких особливостей психічного розвитку, які прийнято у дитячій психології визначати тими, які не відповідають нормам цього розвитку чи віку дитини на тому чи іншому ступені розвитку.[3]

Психологічна корекція вперше виникла саме в дефектології як результат різних варіантів аномального розвитку. У міру того як становилися та зміцнювалися професійні позиції дитячої практичної психології поняття «психологічна корекція» перекочувало з галузі аномального розвитку в область нормального психічного розвитку дитини.

Основними принципами роботи над виправленням поведінкових відхилень в нашій країні стали засновані на фундаментальних положеннях, що розробляються у вітчизняній психології про те, що особистість виступає цілісною психологічною структурою, формованою в процесі існування людини коли вона засвоює суспільні форми свідомості та поведінки. Психічний розвиток та формування особистості дитини можливі лише через спілкування і провідну діяльність на певному етапі.

Недотримання умов психічного та особистісного розвитку дітей веде до порушень у поведінці та потребує корекції цих умов.

Основні засади психологічної корекції[4].

Першим принципом називають єдність змін поведінки та розвитку, психолого-педагогічного аналізу внутрішніх та зовнішніх умов розвитку дитини.

Другим принципом визначають єдність вікового та індивідуального у розвитку дітей. Такою роботою передбачається знання всіх закономірностей

психічного розвитку, розуміння значень, що мають місце на кожній віковій стадії коли формується дитина. Також виділяються психологами вік дитини. Під розвитком, що відповідає нормам, розуміється гармонійний психічний розвиток, що відповідає віку. Така вікова норма значною мірою зумовлена культурним рівнем та соціально-історичними вимогами суспільства.

Принципом третім співвідносять єдність діагностики та корекції розвитку

Складний системний характер визначає розвиток онтогенезу. Діагностичним обстеженням можна розкрити цілісну системну картину причинно-наслідкових зв'язків, сутнісних відносин між ознаками, симптомами окремих порушень, відхилень та їх причинами.

Діяльнісним принципом здійснення корекції називають четвертий принцип, яким визначаються засоби, шляхи та способи досягнення поставленої мети.

Принципом п'ятим став підхід у такій роботі до кожного як до обдарованого. Цей принцип означає, що дитина, у якої коригується поведінка, не повинна сприйматися як дитина другого сорту. Зібрання всіх сил, необхідних для розвитку відбувається у дитини тоді, коли вона відчуває, що доросла людина вірить у неї.

Психологічними особливостями, що провокують порушення поведінки, зазвичай виділяють:

- недостатньо розвинені розумові здібності та комунікативні навички,
- зниження рівня самоконтролю,
- неможливість здійснювати ігрову діяльність,
- зниження самооцінки,
- порушення відносин з однолітками

Сучасними методами корекційної роботи ефективно усуваються ті чи інші причини порушення поведінки.

На етапі існує кілька напрямів корекційної роботи:

- ігротерапія,
- арт-терапія (образотворча, казко-, музико-і т. д.),

асоціальна терапія.

Ігротерапія – це популярний метод, яким користуються в роботі з дітьми, бо найближче відповідає завданням розвитку і застосовується практично при всіх видах порушень поведінки.

Гра для дитини є однією з форм, завдяки якій можуть бути змінені різні конфлікти та проблеми. У відносно безпечній ігровій ситуації дитина дозволяє собі випробувати різні способи поведінки. [5]

Виділяють такі основні психологічні механізми корекційного виправного впливу гри:

- побудову системи соціальних відносин у наочно-дієвій формі в особливих ігрових умовах, дослідження їх дитиною та її орієнтування у цих відносинах;
- конкретність позиції дитини у напрямку подолання особистісної поведінки, завдяки чому відбувається усвідомлення власного Я у грі та змінюється міра соціальної компетентності та здатності до вирішення проблемних ситуацій;
- формування поруч із ігровими відносинами реальних відносин;
- організацію поетапної зміни у грі орієнтування дитини на засвоєння правил поведінки;
- організацію споглядання дитиною емоційних станів, що проживається нею;
- навчання дитини регулювати діяльності на підставі перегляду поведінки відповідно до системи правил, що регулюють ролі, та правил, що регулюють поведінку в ігровій кімнаті.

Для кращої організації ігрового процесу рекомендовано дотримуватись певних правил:

1. при виборі ігрових тем слід враховувати інтерес дитини та їх значущість для корекції;
2. гра повинна будуватися таким чином, щоб сприяти розвитку емоційності та ініціативи дитини;

3. фахівець не повинен коментувати гру;
4. вплив на дитину може здійснюватися тільки за допомогою модельованої ігрової ситуації та характерами персонажів;
5. співвідношення спонтанних та спрямованих компонентів ігрової терапії має залежати від особистісних особливостей пацієнта та його стану.

Ігрову терапію як корекції порушень поведінки в дітей доцільно проводити за блоками: у вигляді індивідуальної та груповий терапії, враховуючи принципи динаміки психічного розвитку[6].

На думку Е. Ейдемільера індивідуальну ігрову терапію доцільніше починати зі спонтанної гри – на стадії знайомства та діагностики з метою зняття напруги, покращення контакту та підвищення інтересу до фахівця та корекційних заходів. Спонтанна гра виконує діагностичну, корекційну та навчальну функції.

Для терапії грою облаштовується спеціальна кімната та підбираються іграшки. У цій кімнаті найважливіша людина – дитина: тут вона є командиром ситуації і себе, тут ніхто не вказує їй нічого, ніхто не критикує те, що вона робить, ніхто не чіпляється і не дає поради, не підганяє, не втручається в його особистий світ. У досвіді ігрової терапії дитині випадає вивчити себе у взаємодії з ігровим терапевтом. Під час ігрової терапії діти, отримавши можливість повірити, що всі їхні дії – породження їхніх бажань, і що вони можуть керувати ними, починають вірити в себе, набувають самоповаги, розкриваються та отримують полегшення. Зазвичай дитина з нетерпінням чекає на наступне заняття. І не дивно: приємно почуватися вільною, шанованою людиною, самою собою. [7]

Колективна ігрова терапія проводиться з метою отримання дітьми позитивного зворотного зв'язку, розвитку в них вміння безконфліктно взаємодіяти з оточуючими. При правильному веденні ігрової терапії групи дітей встановлюється атмосфера довіри, безпеки і відвертості. Можна сміливо сказати, що девіз ігрової терапії – «не керувати, а розуміти».

В арт-терапії дитина підлягає гармонізації розвитку особистості через розвиток здібностей самовираження через мистецтво, порівняно, наприклад, з грою, пов'язані з продуктивним характером мистецтва – створенням естетичних продуктів, які об'єктивують у собі почуття, переживання і здібності дитини, полегшують процес комунікації з оточенням[8].

Розрізняють такі види арт-терапії залежно від характеру творчої діяльності та її продукту: малюнкова терапія, драматерапія, музикотерапія та ін.

Арт-терапія або «арт-терапія» є досить новим, але популярним психотерапевтичним засобом. Арт-терапія особливо підходить дітям з особливими потребами. Мистецтво — чудовий спосіб «розкритися» дітям, поділитися своїми почуттями та страхами. Адже часом так складно описати словами всі почуття, що вирують в душі. Арт-терапія, яка допомагає знайти духовну гармонію.

Одним із напрямків арт-терапії, який сьогодні найбільш інтенсивно розвивається, є драматерапія. Психологія як наука використовує у своїй діяльності різноманітні прийоми: вирішення міжособистісних і внутрішньоособистісних проблем, розвиток необхідних професійних якостей, подолання емоційних розладів.

Проблеми, які можна вирішити драматерапією:

- усвідомлення моделей тіла та поведінки;
- розвиток спонтанності;
- розвиток і вдосконалення вміння «керувати» власним життям;
- уміння «програвати» життєві сценарії та шаблони;
- розвиток фізичної та емоційної пластичності
- можливість бути різним (множинний розвиток особистості);
- Шанс повернутися в минуле і побачити майбутнє.

Якщо завдання перед дитиною ставиться прямо: ставиться тема малюнка, виконується керівництво пошуком кращої форми вираження, надається допомога в малюванні – це директивна арт терапія, яка застосовується у

випадках страхів, фобій, тривожності. У не директивній арт-терапії дитині надається свобода як у виборі самої теми, так і у виборі форми її вираження. Психологом емоційно підтримується дитина, надається необхідна допомога. Ця форма арт-терапії застосовується у випадках низької самооцінки, негативного спотвореного образу.

У дитячому віці найчастіше використовується терапія за допомогою малюнка, казки та музики. Малюнок дитини прямо і безпосередньо пов'язаний із грою, вплетений в гру, є певним продовженням розвитку сюжету та самої гри. Арт-терапія має свої переваги при складних емоційних порушеннях, коли у дитини низький рівень розвитку ігрової діяльності, несформована комунікативна компетентність. [9]

Внаслідок застосування арт терапевтичних методів у корекційній роботі з дітьми може бути забезпечене ефективне емоційне реагування, надання їй навіть у випадках агресивних проявів соціально прийнятних допустимих форм; полегшення процесу комунікації для замкнених, сором'язливих чи слабо орієнтованих на однолітків дітей; розвивати здатність до саморегуляції, усвідомлення дитиною своїх почуттів, переживань та емоційних станів.

Елементи методу поведінкового тренінгу знаходять широке застосування в корекційній роботі з дітьми та їхніми батьками в організації навчання нової, більш ефективної порівняно зі старим, поведінки; у прийомі послідовного переходу від ігрових ситуацій до умовних та реальних життєвих ситуацій у ході тренінгу поведінки та, нарешті, у прийомі «домашніх завдань», що використовується в основному при роботі з батьками[10].

Реалізація методів соціальної та статусної психотерапії вимагає певних правил:

- застосування методів цих можливе тільки при неефективності інших методів
- необхідність з'ясування причини труднощів дитини
- пояснення для самої дитини переведення в молодшу групу, пояснення так званого нового статусу– «помічник дорослого».

Таким чином стає очевидним, що недотримання умов психічного та особистісного розвитку дітей дошкільного віку веде до порушень у поведінці та вимагає корекції цих умов, з урахуванням основних принципів психологічної корекції. При всій різноманітності поведінкових порушень більшість з них має чітко виділені вище особливості. Сучасні методи корекційної роботи здатні ефективно усувати ту чи іншу причину порушення поведінки[11].

На цьому етапі існує кілька напрямів корекційної роботи з дошкільнятами: ігротерапія, арт-терапія (образотворча, казко-, музико- тощо. буд.), поведінкова терапія (різного виду тренінги, психогімнастика), психологічні механізми колекційного впливу на розвиток дитини.

РОЗДІЛ 2. АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ ПЕДАГОГА ТА ДИТИНИ З ДЕВІАНТНОЮ ПОВЕДІНКОЮ.

2.1. Напрямки, форми і методи соціально-психологічної підтримки дітей-порушників дисципліни.

Напрями роботи в умовах загальноосвітньої школи повинні охоплювати всіх учасників навчально-виховного процесу. Тільки при дотриманні цієї умови можна розраховувати на успіх у формуванні підростаючої особистості, своєчасно проводити профілактичну та при необхідності корекційно-розвивальну роботу. Тому до стандартно наведеного у всіх джерелах набору напрямків роботи вважаємо за необхідне особливо наголосити на наступних напрямках.

I. Робота з дітьми та підлітками (за напрямками):

Профілактичний напрямок: попередження залежностей у дітей та підлітків; профілактика асоціальної поведінки у дітей та підлітків; формування здорового життя.

Психопрофілактична робота з неповнолітніми: адаптація до навчання (1 клас; 5 клас); психопрофілактична робота з дітьми «групи ризику» (неповна сім'я, багатодітна сім'я, втрата близького, дитина-шульга, сором'язлива дитина, обдаровані діти, діти, що часто хворіють і т.д.).

Психодіагностичний та психокорекційний напрямок: виявлення схильностей та здібностей неповнолітніх, рівня соціальної захищеності та адаптованості до соціального середовища, психокорекція труднощів та проблем (наприклад, корекція та розвиток пізнавальних процесів), відхилень у поведінці.

Профорієнтаційний напрямок: сприяння у виборі професії (у т.ч. вступ «Карті професійного вибору» на всіх дітей з 6 класу).

У межах усіх зазначених напрямів передбачається проведення як індивідуальної, і групової роботи з неповнолітніми у вигляді тренінгів. Наприклад, актуальними є такі теми:

Тренінг самовиховання та впевненої поведінки.

Тренінг життєвого самовизначення.

Тренінг позитивних життєвих цілей.

Тренінг внутрішньої свободи вибору (актуалізація творчого потенціалу особи).

Тренінг соціально-психологічної адаптації.

Тренінг упевненої поведінки.

Тренінг соціальної успішності.

Тренінг комунікативності.

Тренінг формування лідерських якостей.

Корекційно-розвиваючі тренінги (за виявленими під час психодіагностики проблем) тощо.

II. Робота з батьками (законними представниками) з питань гармонізації дитячо-батьківських стосунків.

Робота з батьками може бути реалізована за таким алгоритмом:

1. Формування мотивації батьків вивчення проблеми.
2. Роз'яснення вікових та психологічних особливостей дітей, та необхідності їх обліку у взаємодії з ними.
3. Знайомство та обговорення типових помилок батьків у процесі виховання та їх наслідків на формування особистості неповнолітнього.

4. Знайомство з правилами ефективного спілкування з дітьми (виходячи з вікових та індивідуально-типологічних особливостей).

5. Формування переконаності у позитивній ролі правил у вихованні неповнолітнього (практичне опрацювання правил під час практикумів).

6. Сприяння розвитку єдності сім'ї, зміцнення сімейних традицій, розвитку прихильності.

Робота із педагогічним колективом.

Навчальна діяльність є важкою і виснажливою, оскільки навантаження вчителя не вичерпується під час роботи. Також постійне перебування в напрузі може призвести до «професійного вигорання» педагогів.

У рамках цього напрямку реалізуються такі види діяльності: психодіагностика, психоосвіта, консультування, методичний супровід, виступи на педрадах (тематичні).

Проведення індивідуальної та групової роботи з педагогами також може бути реалізовано в рамках програми «Виховання успіхом», Тренінгу особистісно-професійного зростання педагога, заходи, спрямовані на профілактику професійного вигорання освітян.

Все це сприяє створенню приємного психологічного клімату як для учнів, так і працівників. Таким чином зберігається психічне та фізичне здоров'я учасників навчального процесу.

Неповнолітні групи соціального ризику – це категорія дітей, яка з певних обставин життя більше інших категорій піддається негативним зовнішнім впливам із боку суспільства. Слово «ризик» означає можливість, більшу ймовірність чогось, як правило негативного, небажаного, що може статися. Тому під поняттям «діти групи соціального ризику» нами позначаються діти, які перебувають під впливом ризиків, тобто небажаних факторів, які з деякою ймовірністю можуть вплинути. Фактично мова йде про дві сторони ризику. З одного боку, це ризик для суспільства, який створюють діти цієї категорії. З

іншого боку, ця категорія дітей розглядається фахівцями, насамперед, з погляду того ризику, якому постійно наражаються вони самі: ризику втрати життя, здоров'я, нормальних умов для повноцінного розвитку, що призводить до соціальної дезадаптації неповнолітнього. Говорячи про соціальну дезадаптацію неповнолітніх, ми маємо враховувати, що дитинство – це період найбільш інтенсивного психічного, фізичного та соціального розвитку. Неможливість здійснення позитивної соціальної ролі змушує неповнолітнього шукати обхідні шляхи для реалізації своєї потреби у розвитку. Внаслідок цього – неможливість реалізації внутрішніх ресурсів, і, як наслідок – соціальна дезадаптація неповнолітнього. У свою чергу, соціальна дезадаптація, спричинена сукупністю факторів соціального, психологічного, психосоматичного характеру, що призводить до депривації основних потреб неповнолітніх – потреб у повноцінному розвитку та самореалізації.

Сім'я є основним середовищем у здійсненні первинної соціалізації у роки життя людини. Надалі цей складний та багатофазний процес відбувається під постійним її впливом. Як соціалізуюче середовище вона включає взаємодоповнюючі та взаємопов'язані складові, такі як соціальний стан дорослих членів сім'ї, рівень доходів, умови та місце проживання, склад сім'ї, кількість дітей, соціально-психологічний клімат, пріоритети сім'ї та ціннісні установки. Соціально-економічні процеси призводять до суттєвих змін у структурі нашого суспільства. Актуальною є проблема сімей «групи ризику».

Насамперед до сімей «групи ризику» відносять соціальнодезадаптовані сім'ї.

Для дезадаптованої сім'ї характерне порушення її основних функцій, насамперед виховних, що свідчить не лише про дисфункціональність сім'ї, а й про створення в ній «сприятливих» умов для дезадаптації неповнолітнього, яка часом провокує його на вчинення правопорушень.

Соціальна незрілість та професійна неспроможність молодих матерів, неспроможність повноцінно виховувати та утримувати дитину, призводять до того, що діти з таких сімей поповнюють лави соціальних сиріт.

Однією з актуальних проблем залишається жорстоке поводження з дітьми та насильство щодо дітей.

У соціальній роботі з неповнолітніми можуть бути реалізовані такі види допомоги: соціальна, правова, медична, соціально-психологічна, соціально-економічна, соціально-педагогічна.

Соціальна допомога спрямована на створення та підтримання необхідних оптимальних умов для повноцінного розвитку неповнолітніх, за допомогою сукупності спеціальних заходів:

- соціальної реабілітації (включення, реінтеграція неповнолітніх у суспільство, що сприяє повноцінному функціонуванню як соціальний суб'єкт, за допомогою відновлення втрачених або раніше незатребуваних соціально значущих особистісних якостей та властивостей);

- соціального захисту (що включає комплекс заходів та гарантій, реалізація яких забезпечує повноцінний біологічний та соціальний розвиток неповнолітнього),

- соціальної адаптації (забезпечення процесу пристосування індивіда до соціального середовища, набуття певного соціального статусу, оволодіння соціально-рольовими функціями; прийняття і цінностей).

Соціально-психологічна допомога спрямована на підвищення соціально-психологічної компетентності та надання психологічної допомоги та підтримки при вирішенні психологічних проблем, виникненні труднощів адаптації та соціалізації; труднощів у міжособистісних відносинах, виникненні особистісних проблем. У роботі з неповнолітніми використовуються наступні види допомоги: психопрофілактика, психологічна освіта, психодіагностика, психологічне консультування, психокорекція.

Соціально-педагогічна допомога спрямована на створення допомоги, на створення необхідних умов виховання батьками дітей, підвищення педагогічного потенціалу та мінімізації педагогічних помилок та конфліктних ситуацій, які є факторами безпритульності та бездоглядності; сприяння організації дозвілля, координації взаємодії між дітьми, батьками, педагогами, однолітками

Видами роботи можуть бути соціальний патронаж, виховно-профілактична робота, що здійснюється в різних формах, корекційна робота.

Соціально-економічна допомога спрямована на надання адресної соціальної підтримки нужденній сім'ї з дитиною (форми: допомога, пенсія, одноразові виплати, гуманітарна допомога, надання послуг, організація оздоровчого відпочинку та лікування неповнолітнього, матеріальна підтримка дітей-сиріт, випускників інтернатних установ).

Правова допомога спрямована на захист прав та інтересів неповнолітніх, сприяння у реалізації правових гарантій, у вирішенні соціально-правових проблем життєдіяльності. Однією з форм є правове просвітництво неповнолітніх.

Медична допомога передбачає реалізацію комплексу заходів, спрямованих на відновлення здоров'я, профілактику соціальних хвороб, шкідливих звичок та асоціальних форм поведінки у неповнолітніх.

Чесність, доброта, порядність народжується у батьківській хаті. Дитина, правильно вихована в сім'ї, рідко стає «важкою» в школі, Тому, слід глибше знайомитися із сімейними проблемами, тому що в школу дитина приходить із домашнього середовища.

2.2. Прийоми та вправи в роботі педагога із девіантними дітьми

Для того щоб визначити напрями, форми та методи профілактики, а також розпочати корекційно-реабілітаційну роботу спочатку нам потрібно визначити, що означає девіантна поведінка та які фактори впливають на становлення девіантної поведінки дітей та підлітків.

Девіантна поведінка (також соціальна девіація, поведінка, що відхиляється) (лат. *deviatio* відхилення) - це стійка поведінка особистості, що відхиляється від загальноприйнятих, найбільш поширених і усталених суспільних норм.

Поводження, що відхиляється, має складну природу і обумовлено різноманітними взаємодіючими факторами. У соціальній педагогіці виділяють такі чинники, що зумовлюють девіантну поведінку дітей:

Біологічними чинниками будуть вважатися несприятливі фізіологічні чи анатомічні особливості організму дитини (порушення розумового розвитку, дефекти слуху та зору, ушкодження нервової системи, тілесні дефекти, дефекти мови тощо)

Психологічними чинниками є психопатології чи акцентуації характеру[12]. Такі відхилення можуть виражатися у нервово-психічних захворюваннях, психопатії, неврастенії, прикордонних станах, що підвищують збудливість нервової системи та зумовлюють неадекватні реакції дітей.

Соціально – психологічні чинники виражаються у дефектах сімейного, шкільного та громадського виховання, у тому числі – ігнорування статево-вікових та індивідуальних особливостей дітей, що призводять до порушення процесу соціалізації.

Приступаючи до роботи з «девіантами», вчитель найчастіше вступає у своєрідний конфліктний простір, оскільки його підопічні перебувають у зтяжньому, а то й перманентному конфлікті зі школою, і будь-який вчитель, у їхньому розумінні, — це представник протилежної сторони, супротивник у цьому конфлікті. Діти, які звикли до криків, моралі, увібрали в себе вже на рівні рефлексу, автоматично педагогічні

вишукування типу «дай щоденник», «вийди з класу». Вони залишаються глухими до ваших гучних зауважень.

Як їм допомогти?

З цією метою доцільно кожному педагогові опанувати систему індивідуальної роботи з учнями девіантної поведінки, яка умовно включає кілька етапів:

- 1-й етап - контактний, під час якого знімається смисловий та емоційний бар'єр між учням та педагогом. У процесі розмови з учнем педагог спочатку ставить ситуативні за змістом питання, що передбачають відповідь «так» (Ти любиш маму? Ти хотів би в канікули відпочити в таборі?). Це знижує поріг опору. Потім можна поговорити про інтереси, захоплення, у своїй підкреслити індивідуальність, оригінальність особистості учня. І тільки потім можна обговорити поведінку, що відхиляється (Незрозуміло, як людина з такими якостями, інтересами, можливостями могла вчинити так, займатися цим і т.д.) і запропонувати виробити загальний план дій зі зміни ситуації.

- 2-й етап – діагностичний, можливий лише за довірчих відносин. Вивчення системи моральних уявлень, мотивів, особливостей розвитку тощо. даного учня може проводитися з усім класом, щоб він не почував себе об'єктом особливої уваги. На основі діагностики розробляється та складається програма індивідуальної допомоги, рекомендації педагогам, батькам.

3-й етап - корекційний, на якому педагогічна допомога полягає у створенні ситуації успіху, умов для участі в корисній суспільно та особистісно значущій діяльності, здійснюється контроль та допомога у встановленні відносин з оточуючими, позитивне підкріплення, стимулювання.

- 4-й етап – самостійності, готовності учня працювати з себе: самоаналіз, самокритика, самодисципліна, самообмеження тощо.

При взаємодії вчителя на уроці з дітьми девіантної поведінки слід дотримуватися таких рекомендацій:

- зосередити увагу учня не тільки і не стільки на засвоєнні загальних складових змісту навчального предмета, скільки на знаходженні кожною дитиною особистісного змісту предмета, що вивчається;
- пам'ятати, що дитина має право на помилку;
- дитина завжди має бути вислухана; у разі незгоди з його точкою зору вчитель тактовно та предметно її оскаржить;
- використовувати на уроці якнайбільше наочності, ігрових моментів, фіз. хвилин;
- учень повинен бути впевнений, що йому не будуть постійно наводити приклад інших дітей, його не порівнюватимуть з іншими, а тільки з самим собою на різних етапах зростання;
- необхідно наголошувати на позитивному в аналізі роботи та поведінки девіантної дитини;
- враховувати у навчальному процесі індивідуальні особливості девіантної дитини: швидкість сприйняття, засвоєння, характер мислення та запам'ятовування, специфіку мови тощо;
- не вимагати від дитини неможливого та не намагатися принизити її почуття власної гідності; надавати своєчасну та ненав'язливу допомогу;
- не вести боротьбу з дитиною з різних незначних приводів та дрібниць;
- не можна використовувати агресивні методи впливу виховання і покарання, оскільки агресивність це наслідок ворожості, а урок не поле битви.

Головне у роботі з дітьми девіантної поведінки – це толерантне ставлення до особливостей їхньої особистості. Головна умова успіху - це постійна підтримка, стимулювання позитивної поведінки та зведення до мінімуму запобіжно-каральних заходів у відповідь на різні форми поведінки, що відхиляється від норм[13].

Нині різко зросла кількість дітей у дошкільних і шкільних установах з формами поведінки, що відхиляються, тобто, схильних до девіантних форм поведінки.

Об'єктивні клінічні обстеження не виявляють у цих дітей грубої патології, але тим часом проблеми навчання їх, іноді викликають великі труднощі.

Помітно збільшується кількість корекційних класів, різноманітних реабілітаційних центрів та консультацій. Для всіх фахівців вже давно очевидно, що в нинішній дитячій популяції актуалізуються дизонтогенетичні (тобто порушують чи спотворюють процеси розвитку) механізми, що формують якісно нові варіанти індивідуальних відмінностей та норми реакції.

Проблема девіантної поведінки молодших школярів та підлітків – це одна з найважливіших проблем сучасних навчальних закладів.

Щоб попередити розростання девіацій у навчальних закладах, особливо важливо допомогти учням у перші півроку після вступу до навчального закладу, тобто не прогавити момент адаптації учня до нових умов (допомогти, зацікавити, захопити, направити в потрібне русло). Якщо девіантна поведінка вже мала місце, то в цьому випадку головне завдання – переорієнтувати школяра на соціально прийнятну поведінку свого дозвілля. Саме «спосіб життя, середовище, стиль та коло спілкування сприяють розвитку та закріпленню асоціальної поведінки». Девіантну поведінку багато фахівців і дослідників у галузі психології, відзначають, що можна розглядати як псевдоадаптаційний стереотип, спрямований на підтримку внутрішньої психоемоційної рівноваги та пристосування до зовнішніх умов, з прагненням до легкого та швидкого досягнення задоволення, невисокої стресостійкості.

ВИСНОВКИ

Психологічні дослідження показують, що в більшості дітей зустрічаються різноманітні проблеми та труднощі, серед яких порушення поведінки займають одне з провідних місць. Водночас у психологічній літературі немає єдиного визначення поняття «порушення поведінки» у дітей. Фахівці здебільшого наук про людину – нейрофізіологи, антропологи, генетики, психологи, соціологи, юристи, криміналісти, психіатри, займаються вивченням порушень поведінки. Все це веде до того, що той самий термін може мати зовсім різні значення в різних науках. Одним із видів порушень поведінки дитини є агресивна поведінка. Вказується, що вчителі здатні вирішувати проблеми профілактики агресії дітей лише при взаємодії з іншими системами мікро-соціуму, до яких належать: сім'я, заклади додаткової освіти, мікрорайон, центри дозвілля тощо. У курсовій роботі виконані всі поставлені завдання:

1. Проведено теоретичний аналіз проблеми порушень поведінки;
2. Розкрито специфіку профілактики порушень поведінки у дитячому віці;
3. Проаналізовано особливості порушень поведінки та їх психологічної корекції у дошкільному віці;
4. Підібрано методи дослідження агресивної поведінки дітей;
5. Розроблено рекомендації та дібрано прийоми роботи з дітьми девіантної поведінки та зроблено оцінку їх ефективності.

Показано необхідність цілеспрямованого педагогічного впливу на поведінку та діяльність вихованців через об'єднання зусиль дитячого колективу, сім'ї та повноцінного використання потенціалу соціуму як активного суб'єкта виховного процесу. Однією з головних цілей роботи педагогічного колективу з профілактики агресії дітей є формування основ

здорової особистості, соціально адаптованої до умов навколишньої дійсності, що постійно змінюються (усунення деструктивних форм дитячої агресії та формування механізмів саморегуляції поведінки, відповідно до прийнятих у суспільстві соціальних норм).

Резюме

У психологічній літературі немає єдиного визначення поняття «порушення поведінки» у дітей. Фахівці здебільшого наук про людину – нейрофізіологи, антропологи, генетики, психологи, соціологи, юристи, криміналісти, психіатри, займаються вивченням порушень поведінки. Все це веде до того, що той самий термін може мати зовсім різні значення в різних науках. Одним із видів порушень поведінки дитини є агресивна поведінка. Вказується, що вчителі здатні вирішувати проблеми профілактики агресії дітей лише при взаємодії з іншими системами мікро-соціуму, до яких належать: сім'я, заклади додаткової освіти, мікрорайон, центри дозвілля тощо. У курсовій роботі виконані всі поставлені завдання.

Показано необхідність цілеспрямованого педагогічного впливу на поведінку та діяльність вихованців через об'єднання зусиль дитячого колективу, сім'ї та повноцінного використання потенціалу соціуму як активного суб'єкта виховного процесу. Однією з головних цілей роботи педагогічного колективу з профілактики агресії дітей є формування основ здорової особистості, соціально адаптованої до умов навколишньої дійсності, що постійно змінюються (усунення деструктивних форм дитячої агресії та формування механізмів саморегуляції поведінки, відповідно до прийнятих у суспільстві соціальних норм).

Resume

In the psychological literature, there is no single definition of the concept of children's "behavior disorder". Specialists in the human sciences - neurophysiologists, anthropologists, geneticists, psychologists, sociologists, lawyers, criminologists, psychiatrists - study behavioral disorders. All this leads to the fact that the same term can have completely different meanings in different sciences. One of the types of child behavior disorders is aggressive behavior. It is indicated that teachers are able to solve

problems of prevention of children's aggression only when interacting with other systems of micro-society, which include: family, institutions of additional education, neighborhood, leisure centers, etc. In the course work, all the assigned tasks have been completed.

The necessity of purposeful pedagogical influence on the behavior and activities of pupils through the unification of the efforts of the children's team, the family and the full use of the potential of society as an active subject of the educational process is shown. One of the main goals of the work of the pedagogical team on the prevention of children's aggression is the formation of the foundations of a healthy personality, socially adapted to the conditions of the surrounding reality, which are constantly changing (elimination of destructive forms of children's aggression and the formation of mechanisms of self-regulation of behavior, in accordance with the social norms accepted in society).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вайніленко Т.В. Основи професійного самовдосконалення педагога: методичні рекомендації/Т.В. Вайніленко. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. – 250 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – Київ: Перун, 2005. 354 с.
3. Ващенко Г. Виховний ідеал. — Полтава, 1994.
4. Великий неспокій: Історія України в прозових творах та документах. — К., 1995.
5. Виховання у східних слов'ян у дофеодальний період // Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні: Нариси. — К., 1991.
6. Воропай О. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис: У 2-х т. — К.: Оберіг, 1991.
7. Галузинський В. М., Євтух М. Б. Педагогіка: теорія та історія: Навч. посібник.
8. Гнатюк О. Особистість сучасного педагога // Початкова освіта. – 2002. - № 3. – 3-5 с.
9. Герасіна Л.М., Панов М.І., Осіпова Н.П. та ін. Конфліктологія /За ред Л.Н. Герасіної, М.І. Панова . – Х.: Право, 2002. – 256 с.
10. Грушевський І\Л. С. Нарис історії Київської землі від смерті Ярослава до кінця XIV сторіччя. — К., 1991.
11. Грушевський М. С. З історії релігійної думки на Україні. — К.: Освіта, 1992.
12. Данилова Г.С. Акмеологічна модель педагога // Освіта і управління. 2006. - № 3 – 4. – 82 – 84 с.
13. Донченко Е. А., Тітаренко Т. М. Особистість: конфлікт, гармонія. - ДО.: Політвидав України, 1989 р.
14. Ємельяненко Л.М., Петюх В.М., Торгова Л.В., Гриненко А.М. Конфліктологія: Навч. посібник /За заг. ред. В.М. Петюха, Л.В. Торгової. – К.: КНЕУ, 2003. – 315 с.
15. Історія української культури / За ред. І. Крип'якевича. — К., 1994.

16. Історія педагогіки / За ред. М. С. Гриценка. — К., 1973.
17. Кравець В. Історія класичної та зарубіжної педагогіки та шкільництва. — Тернопіль, 1996.
18. Кравець В. П. Історія української школи і педагогіки. — Тернопіль, 1994.
19. Любар О. О., Федоренко Д. Т. Історія педагогічної думки і освіти в Україні. Частина перша; Дохристиянський період. — К., 1993; Частина друга: Княжа
20. Методичний портал «Вчитель вчителю» - Режим доступу до документу: <http://teacher.at.ua>
21. Полонська-Василенко І. Д. Історія України. — Т I, — К.; Либідь, 1992.
22. Русова С. Вибрані педагогічні твори: У 2-х т. — К.: Либідь, 1997.
23. Яворська Г.Х. Особистість педагога та її роль у навчально-виховному процесі // Яворська Г.Х. Педагогіка для правників. — К.: 2004. — 186 с.
24. Коменский Я. А. Великая дидактика / Коменский Я. А // Избранные педагогические сочинения: [в 2-х т.]. — Т. 1. — М. : Педагогика, 1982. — С. 242–477.